

Hembygds - nytt

Nr 2 – 2019

Nu finns vi också på hembygd.se/forshaga

Siri Tranfeldt.

Hembygds -nytt

Medlemstidningen Hembygds-nytt

Utgivning två gånger per år

Vi tar gärna emot bidrag till tidningen

Artikelbidrag skickas till Gunnel Johansson

gunnelbotanik@hotmail.se

Foton tas om hand av Lennart Jonsson

lennart-jonsson@hotmail.com

Hembygdsgården

Adress: Södra Lagerlöfsgatan 46, 667 33 Forshaga

Öppet vardagar kl 8 till 12

Boka lokal: ring Harriet Dahlén på Hembygdsgården 054-87 36 48 vardagar kl 8 – 12

Hembygdsföreningen

Medlemsavgift 110 kr, för familj 160 kr.

Plusgiro 57 64 84-0 eller Swish 123 042 72 86

E-post: hembygdforshaga@gmail.com ! Ny adress

Facebook: Forshaga hembygdsförening

Hemsida: hembygd.se/forshaga

Kommande aktiviteter:

2019	23-24 nov.	Julmarknad
2020	30 april	Valborgsfirande
	6 juni	Nationaldagsfirande
	19 juni	Midsommarfirande
	20 juni	Ekumenisk gudstjänst
	29-30 aug.	Lustenrundan
	21-22 nov.	Julmarknad

Mer information och nya aktiviteter kommer att finnas på hembygd.se/forshaga

Styrelsen 2019-2020

Ordförande Sara Nilsson

Sekreterare Annelie Rudqvist

Kassör Åke Nilsson

Ledamot Christer Dahlén

Ledamot Ingela Wikström

Ledamot Marie Martinsson

Ersättare Anita Sandin

Ersättare Iréen Maxstadh

Omslagsbilden:

Siri Granfeldts illustration till en ljuspojke i Albert Jansson bok "Forshaga verk och vila"

Ordföranden har ordet

Nu har hösten kommit med mörkare kvällar, kyliga mornar och vackra färger på träden. Nu känns det extra bra att Myrastugan är reparerad så inget mer vatten läcker genom taket. Nymålade och fina står den där och glänser. Det är tack vare en kulturcheck från Leader Närheten som vi kunnat genomföra projektet. Bidragit har också Forshaga Kommun som genom investeringsstöd stöttat oss. Snickeriarbetet har Rudshults byggnadsvård utfört. Hans Lind har helt ideellt och med stor noggrannhet utfört allt måleriarbete! Tack Hans!

Sommaren har varit händelserik på Hembygdsgården i år, dels har vi ju vårt traditionella program med Valborgsfirande, nationaldagsfirande, midsommarfirande, i år med rekordpublik, och Lustenrunda. Sedan förra året är även Hemträdgårdens dag förlagd till Hembygdsgården. Vi har även arrangerat Allsång på Logen vid ett antal tillfällen, ett mer och mer populärt arrangemang.

I september anordnades kolbullekväll med Dan Andersson- tema och Familjedag i samarbete med Forshaga kommun.

Vi har med glädje kunnat konstatera att vår lokaluthyrning har ökat och ett mycket glädjande tillskott är uthyrning till barnkalas på gården.

Nu står vi inför planering och genomförande av den traditionella julmarknaden 2019 som går av stapeln 23 och 24 november.

Vi har under ett antal år presenterat en utställning med inlånade alster under julmarknadsdagarna. I år är temat för utställningen "Hemvävt". Vi vill gärna låna vävda alster från olika tidsepoker, dock ej mattor. Vi hade för ett antal år sedan en julutställning med mattor som tema och vi vill nu lyfta fram andra handvävda alster från era gömmor. Vi tar gärna emot berättelser kring alstren och kring personen som vävt.

Trots att vi är många som aktivt jobbar för att ha en levande hembygdsgård med ett brett utbud av aktiviteter behöver vi bli flera som bidrar med ideella insatser, nya infallsvinklar och nya idéer för verksamheten.

Styrelsen vill tillsammans med alla er medlemmar fortsätta utveckla vår verksamhet i positiv riktning. Vi vet att vi har en viktig funktion som mötesplats för olika åldrar och kulturer i samhället, men vi behöver hjälp och stöd från alla i föreningen för att hålla verksamheten levande.

Vänliga hälsningar till er alla

Sara Nilsson

Ljuspojken Karls historia

En sensommardag 1889 föddes tvillingpojken Karl och Johan Wilhelmsson i ett enkelt hus i Gylderud som ligger mellan Forshaga och Deje. I familjen fanns redan Gustav fyra år, mamma Stina Maja och pappa Wilhelm.

På den tiden fanns inga broar över älven, så till Forshaga var det att ta sig till Sundstad, där det fanns färja som man fick staka eller ro över älven till Framgården i Forshaga. Ofta tog man dock i stället egen båt ner till Forshaga.

En januaridag när Karl var 5 månader gammal bestämde sig pappa Wilhelm för att, tillsammans med fem grannar, ro till Forshaga. Det var tidigt på morgonen och fortfarande mörkt och när de kommit en bit på väg började det blåsa kraftigt. Älven var delvis frusen och när de var strax norr om forsen och skulle försöka ro i land kom båten in i drifis och kantrade och alla sex ombord hamnade i älven.

I NWT dagen efter olyckan kunde man läsa:

En beklagansvärd olyckshändelse, bringande sorg, i flere hem, inträffade i går morgse vid Klarafors, i det att tre fabriksarbetare, Vilhelm Hermansson, Axel Björkman och 18-åriga Julia Andersson drunknade i Klarelfven ofvanför strömmen. Nämde personer voro, enligt telefonmeddelande till N. V. T., jämte tre andra arbetskamrater, på färd öfver elfven i båt, men genom det rådande mörkret och häftiga blåsten råkade båten in bland drifis och kantrade. Antagligen hade alla sex omkommit, om icke en behjärtad yngling i sista stunden tillkommit och förhjälpit de tre ännu öfver vattnet varande i säkerhet. Genom ihärdiga dragningar lyckades man i går upptaga liken. Den äldste af de omkomne, 24-åriga Hermansson var gift och efterlemnar en djupt skakad hustru samt tre små arma barn, hvilka genom denna beklagansvärda händelse förlorade sitt bästa jordiska stöd.

Endast 24 år gammal drunknade alltså Karls pappa. Livet blev nu hårt för den lilla familjen och barnen fick tidigt börja arbeta för att bidra till försörjningen.

Nedanför forsen i Forshaga anlades 1810 ett sågverk. Verksamheten utvecklades under 1800-talet och mer och mer timmer behövdes. En stor del av timret flottades på Klarälven till näset ovanför forsen, sedan måste det transporteras till sågen nedanför forsen. Timmerlassen drogs av hästar, och transportererna pågick både dag och natt. Under de mörka nätterna måste hästtransporterna få ledljus, därför anställdes "ljuspojkar" som fick gå framför hästarna med en lykta.

När Karl var 12 år gammal fick han tjänst som ljuspojke. Han började sitt arbetsskift klockan sex på kvällen, så det gällde att starta tidigt på eftermiddagen för att gå från Gylderud till Sundstad, sedan ta färjan över älven och så vidare från Framgården ut till näset. Efter tolv timmar var arbetsskiftet slut och en trött Karl fick vandra den långa vägen tillbaka hem. I lön fick han 2 kronor natten.

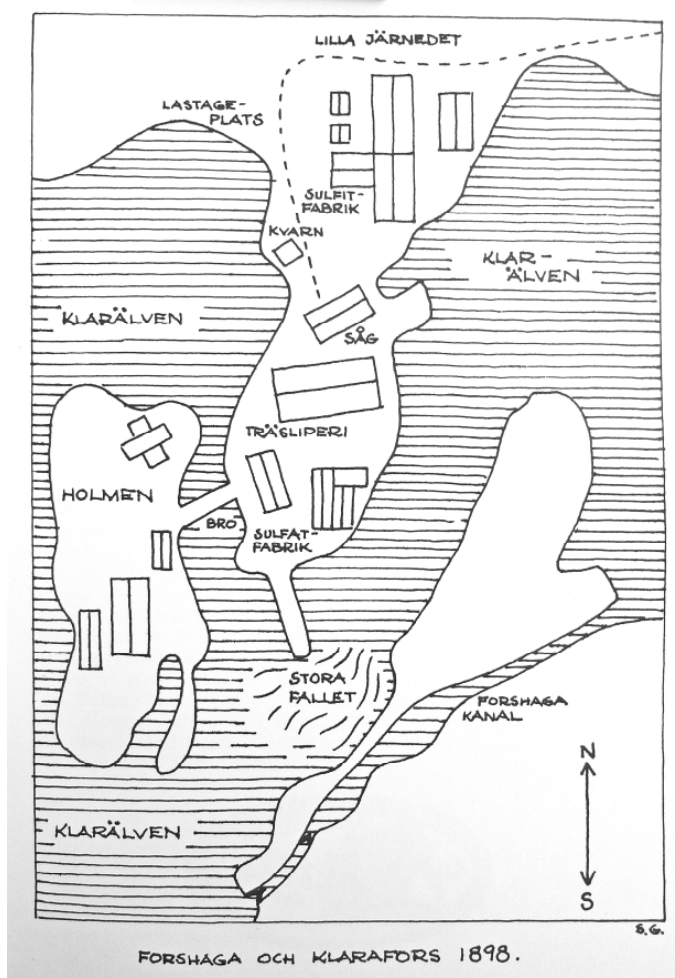
Hembygds -nytt

Efter en tid fick Karl i stället börja arbeta vid sågen. Men där var det inte alltid så lätt att vara yngst. De äldre arbetarna skämtade ibland ganska hårt med Karl. Värst var det när de låtsades att Karl var en timmerstock som de drog fram och tillbaka som timmer i en "låtsassåg". Karl hade under sin tid som ljuspojke blivit god vän med hästarna, så blev det alltför svårt med den hårdhänta behandlingen sökte Karl skydd mellan hästarnas framben. Till och med det "folkilska stoet Röllina", lät Karl ta skydd mellan frambenen, dit vågade ingen för då högg eller sparkade Röllina.

Så småningom slutade Karl arbeta på Holmen och blev i stället sjöman. Han berättar om sina spännande år på sjön. *"Vi va ute i alla slags väder. En gang segle vi uttaför Englans östkust. Ja stog till rors då e skyhög våg sköljde över båten. Ja slängdes högt i luften, men som tur va föll ja ner i framäen på fartyge, så ja klare mä, annars hade dä vart ajöss"*.

När Karl efter åtta år kom tillbaka från sina år som sjöman, började han arbeta på fabriken i Deje. Så kom kärleken in i Karls liv när han träffade Hildur Hagberg. 1915 gifte de sig och köpte den lilla gården Hagalund i Gylterud, som var så pass stor att de kunde driva ett litet jordbruk med ko, gris och höns. Där fick de barnen Folke och Linnea.

Hildur avled 1974 och Karl bodde de sista åren på vårdhemmet Lintjärn där han slutade sitt liv 1981, 92 år gammal.

Nils Larssons Diverseaffär blev ICA Supermarket

Anders och Bengt Larsson berättar för Gunnel Johansson

Bengt Larsson bakom disken i Nils Larssons Diverseaffär

Under 1800-talet växte det fram flera industrier i Forshaga. Många ungdomar sökte sig hit för att få arbete. I slutet av 1870-talet träffades här snickaren Nils Larsson från Nyed och Hilda Olsdotter från Värmskog. Hilda arbetade som piga hos Axel Hedbäck, disponenten på Klarafors. Den 22 februari 1880 vigdes Nils och Hilda i Grava kyrka. I vigselboken står Nils som "sågare", så troligen arbetade han på sågen vid forsen. Som nygifta flyttade de in hos Nils föräldrar på Lövåsen i Nyed. Barnen kom ganska snart och efter tio år hade de fått sex söner.

Nils fortsatte att periodvis arbeta i Forshaga och 1891 flyttade de till Skifta (Skivstad) på västra sidan om Klarälven.

Under det första året Nils, Hilda och deras söner bodde i Forshaga drabbade sorgen dem svårt när två av sönerna dog. 1894 föddes ytterligare en son, som fick namnet Oskar och två år senare kom Fritiof.

Att emigrera till Amerika lockade många ungdomar och så även Nils och Hildas söner. 1902 emigrerade den äldste sonen och 1907 hade alla de fyra äldre bröderna sökt lyckan i Amerika. Kvar fanns Oskar och Fritiof men också Sonja Maria, en liten flicka från Stockholm som 1904 kom till familjen som fosterbarn.

Hembygds -nytt

Även pappa Nils hade amerikadrömmar och 1912 planerade han en resa tillsammans med sonen Oskar och den nu adopterade Sonja Maria. Men i stället för amerikaresan förverkligades en annan dröm. Den då sjuttonårige Oskar hade länge önskat starta en handelsbutik, men han var ännu för ung för att själv få göra det. Till slut lyckades han övertala pappa Nils att avstyra amerikaresan och i stället hjälpa honom att öppna affär. I trädgården i Skifta fanns ett skjul som enkelt skulle kunna göras om till handelsbod och med pappa Nils som stöd blev Oskars dröm verklighet och de startade Nils Larssons Diverseaffär. I församlingsboken 1912 står nu Nils som handlare och Oskar och lillebror Fritiof som handelsbiträden. I början av 1920-talet hade Oskar blivit handelsföreståndare medan Fritiof fortfarande var biträde.

Att det var diverseaffär innebar att det fanns både specerier, tyger, garner, ett varierande utbud av dagligvaror och charkuterier, bland annat värmlandskorv, som på den tiden kallades potatiskorv. Lutfisk som Fritiof lutat såldes också i affären.

Oskar var en noggrann ung pojke. Redan från början förde han en perfekt kassabok över utgifter och inkomster. På den tiden fanns inga centrallager för affärsidkare utan det gällde att skaffa sig leverantörer på ett otal platser. I kassaboken återkommer ofta inköp från Kils spisbrödsfabrik, Bröderna Löfbergs i Karlstad, Ajax i Göteborg och Margarin AB Zenith i Malmö.

Oskars son Bengt minns hur det många gånger var svårt att få tag på varor till affären. Det var ibland långa resor för att skaffa garn, lakansväv med mera. Inköpsmöjligheterna förbättrades då företagaren Hakon Svensson från Kopparberg startade Hakonbolaget, som gjorde det möjligt för privata köpmän att kunna samordna sina inköp. Men Oskar behöll länge även sina privata leverantörer.

1923 gjordes en stor förändring med Nils Larssons Diverseaffär. Då flyttades den från huset på gården till nedre våningen på det nyligen ombyggda bostadshuset. 1933 gjordes dessutom en utbyggnad som gav betydligt större utrymme åt affären.

Under krigsåren var det ofta svårt att kunna tillhandahålla en del varor, framför allt de som importerades. Ransoneringskort infördes. Detta skedde stegvis och Bengt berättar om hur det ibland kom kunder på helger eller kvällar när affären var stängd. Orsaken var att TT-nyheterna rapporterat att kommande dag skulle det införas kuponger på en ny vara. Då gällde det att handla den varan innan det behövdes kuponger.

Så småningom blev det aktuellt för Oskars son Bengt att sätta sig in i rollen som handelsman. Efter realexamen 1945 gick Bengt flera kurser i bl.a. ekonomi, reklam och textning på Köpmannainstitutet i Stockholm. Samtidigt övertog han mer och mer ansvaret för affären.

Nu kunde Oskar starta ytterligare en verksamhet. På Storgatan i Forshaga öppnade han 1955 Larssons Garn. Tyvärr dog Oskar fyra år senare och Larssons Garn såldes. 1958 hade Bengt helt tagit över affärsverksamheten i Nils Larssons Diverseaffär. Där hade han sedan mitten av 1950-talet succesivt börjat förändra stora delar av affären till snabbköp.

Hembygds -nytt

Så kom möjligheten för Bengt att få bli ägare till en affär i Forshaga centrum, som skulle vara kopplad till ICA-Hakon koncernen. Flera handlare i området försökte få rättigheterna till ICA-verksamhet, men som en av de yngsta och med gott renommé blev Bengt den som ansågs mest lämpad. 1968 öppnades ICA-Träffpunkten som den kom att heta. Det blev en stor förändring för Bengt och hans anställda. Affären i Skifta stängdes och fick i fortsättningen bli lager för den nya ICA-affären. Det var en stor utmaning och det blev en både ekonomisk och arbetsmässig pressad tid för Bengt.

Bengts son Anders var sex år när den nya affären öppnades. Han minns särskilt lagret i den gamla affären. Där förvarades bland annat förpackningar med blöjor, de var så stora att det gick att stapla dem och bygga kojor.

Anders började tidigt arbeta på helger och lov på Ica-Träffpunkten. Efter högskolestudier i ekonomi siktade han först på att bli revisor. Arbetslivet började också med ekonomijobb, på bank och för ICA Ekonomibyrå. Men 1987 var det dags för Anders att ta över ICA-Träffpunkten som samtidigt bytte namn till ICA-Punkten. Samtidigt byggdes affären ut med 400 kvm.

Bengt arbetade länge kvar i affären, men mer och mer med ekonomi och administration och Fritiof fanns kvar i verksamheten till bara något år före sin död. Han var ett allt i allo som såg till att alla tomlådor, kartonger, trasiga lampor med mera fraktades bort.

Anders och Bengt Larsson

ICA-punkten bytte så småningom åter namn, denna gång till ICA-Supermarket. Intressant är att Oskars tidigare kontakter med lokala leverantörer har återuppstått och fler och fler varor köps in från lokala producenter. Potatis och grönsaker från Moholms gård i Grava, Champinjoner från odling i Segerstad, kött från Kils slakteri, bröd från Nordells i Arvika m.m. I affären finns också honung att köpa som kommer från en bikupa på taket.

Glädjande är att ICA-Supermarkets ägar-framtid är säkrad med en femte generation genom Anders dotter Louise.

Vägen till Lundagårds Hundskola

Annica Karlsson intervjuas av Gunnel Johansson

På utfarten från Skived, mitt emot Lundagårds bostadsområde, kan man ganska ofta se hundar som gör olika övningar. Det verkar som om de tränar på att springa, hoppa, hämta saker och lyssna på kommandon. Och mycket riktigt, de här hundarna går i skola, "Lundagårds Hundskola", i dag Värmlands största i sitt slag.

Hur har den hamnat just här och vem är aktören bakom? Dit har det varit en lång slingrig livsresa som börjar hos en flicka, som föddes 1964, och som växte upp på Armégatan i Forshaga.

Redan som mycket liten var djur Annicas stora intresse och glädje. Hemma på Armégatan och sedan i Deje samsades kattor, grodyngel, larver, nyckelpigor och till och med fåglar som kom och åt ur hennes hand.

När Annica var sex år fick hon till slut en hund att ta hand om, en welch corgie, samma ras som drottning Elisabeth i England hade. Corgien Ludde följde Annica i allt hon gjorde. Han var en mycket skicklig sökhund, så när Annica och hennes kamrater lekte kurragömma var alltid Ludde först med att hitta alla som gömt sig.

Annicas dröm var att bli veterinär. Hon öppnade på lek en veterinärstation där hon hjälpte djur i närområdet.

Men drömmen blev inte verklighet. Livet tog andra vändningar. Redan som mycket ung fick hon sitt första barn och snart därefter ytterligare ett. Efter några år blev det skilsmässa.

Veterinärdrömmarna blev för svåra att infria så Annica provade flera andra livsvägar. Under sex år drev hon "Kids", en affär för barnkläder i Forshaga. Hon arbetade på Kalenius växtcentrum, läste kulturhistoria och arbetade på en hundshop i Deje. Hon hade också träffat sin livskamrat Ulf och fått ytterligare ett barn.

Hundar hade under tiden blivit mer och mer betydelsefulla för henne. En liten schäfervalp blev nog själva starten på hennes väg mot Lundagårds Hundskola. En granne, som kände till att Annica var en "hundmänniska", kom en dag till henne och förtvivlad bad om hjälp. Grannen hade lovat ta hand om en liten vanskött stressad schäfervalp som hade svåra kontaktproblem med människor och blivit aggressiv.

Ossie, som valpen hette, fick flytta hem till Annica och Ulf. Det blev en stor utmaning för Annica, hon läste all tillgänglig litteratur om hundar med problem, kontaktade kunniga personer och gick kurser. Med dessa kunskaper och sin naturliga förmåga att förstå djurs beteenden började hennes arbete att hjälpa den lilla valpen. Steg för steg blev Ossie lugnare och lärde sig förstå att människor inte var fiender. Så småningom var aggressivitet och rädsla försvunnen och Ossie blev en välfungerande schäferhane.

Så kom önskan att skaffa ytterligare en schäfer och tikvalpen Ilja kom till familjen. Ossie hade nu mer och mer börjat följa Ulf, så när Ilja visade sig vara en utmärkt spårhund kunde Annica ägna sig åt att börja träna och tävla med henne.

Nu hade Annica börjat känna hur hon ville skapa sin framtid. Hon gick flera olika instruktörskurser hos olika Brukshundsklubbar och började också handleda kurser.

Hembygds -nytt

Annica hade flera år arbetat på Hundshopen i Deje då den 2009 upphörde och hon stod arbetslös. Nu eller aldrig var tiden inne för att starta det som Annica i tysthet länge drömt om, en egen hundskola. Markområdet runt deras hus var ganska stort och Annica såg möjligheten att där skapa ett träningsområde. Med Ulfs hjälp förvandlades en äng till ett stort gräsbeklätt träningsfält, träningstillbehör anskaffades och Annica annonserade att hon skulle starta ”valpkurser”. Anmälningar strömmade in och snart var verksamheten i gång.

När flera valpkurser var genomförda kom önskemål om fortsättningskurser från hundägarna. Annica har utifrån dessa önskemål skapat olika typer av kurser både för grupper och individanpassade. Där finns hundmöteskurser, koppelkurser, hundars språk och signaler m.fl. En av kurserna har ett mycket speciellt namn ”Skvallerkurs”. Den innebär ett träningssätt som ska lära hunden att vända sig till ägaren och ”skvallra” om det är något som lockar eller skrämmer, t.ex. bilar, cyklar, andra hundar, rådjur m.m. Hunden ställer frågan ”Vad gör jag nu?” och lär sig vänta på ägarens svar i stället för att börja jaga eller göra utfall.

Efterfrågan på kurser och anmälningar ökade mer och mer så Annica insåg att hon behövde skaffa sig medarbetare. Inför kursstarter har hon nu fyra välutbildade instruktörer som hon kan skriva periodvisa avtal med.

Annica har tre ledord för sin verksamhet: Trygghet, Samarbete och Bestämmande. Med trygghetsrollen avser hon bland annat att hundens ägare ska lära sig att vara lugn och säker även om oväntade saker sker så att hunden kan slappna av och lita på sin ledare. Samarbetsrollen innebär bland annat att lära sig vad som ger hunden glada känslor. I bestämmenderollen poängterar Annica att kroppsspråk och röst ofta är de bästa verktygen.

Efter tiden med valpen Ossie kände Annica att hon hade en gåva att förvalta. Hon hade fått förmågan att hjälpa problemhundar, ge lösningar på flera olika typer av svårigheter, aggressivitet, rädsla, svårigheter i kontakt med människor och andra hundar och ett flertal andra problem. Detta att kunna hjälpa en olycklig hund och ägare till en bättre livssituation har nu blivit det som Annica känner ger henne allra störst glädje i hennes omfattande verksamhet.

Privat har Annica nu tre hundar, hanen Grym, tiken Criga och hanvalpen Qiril, dessutom katten Lucifer, kallad Ludde.

Annica med Grym

Dä säkreste

Maja i Daln ä hjartego å genömsnäll. Dä vet ja, sôm ä ôppfödelsekamrat mäa sen langt inpå attanhunratale. Men ho ä kvecktänt å snarfyndi å vell gärne se sej ikring. Länge ha ho talt ôm att ho ville te musée i stan. Så en dag la vi följe å åkte mä bussen för te titte på allt gammelt å kônstit. Men vi hannle litte i stan först å dä tog lang ti. För i alle boer vi kôm in, va dä ralsjoner å billiere än på anre ställe. Vi titte å prute å köfte nôe åg å töckte vi gjole goe affärder. Da klåcka ble framimot 11, va vi bå trötte å hongrie å geck in på ett kaffé sör ôm tôrje å ba te få nô matnöttit.

- E frukôstbrecke kanske? sa fröken.

- Ja, dä passer, sa vi, för vi har knafft äte nôe i dag.

Å dä va mer än e brecke sôm kôm in. Dä ble så möe mat så vi va över ôss givne. Vi feck kött å fesk i alle fasoner å annulletter å briketter å lödder i bôrker. Dä va varrer än på dä varste storkalas. Bå Maja å ja töcker ôm go mat, å vi åt å tia geck. Te schlut sa ja för te freste Maja:

- Valls ska vi göre nu? Ska vi stane här å äte mer å drecke kaffi på maten, eller ska vi gå te musée?

Da tette Maja först på den goe maten, å senna på mej, från hatten å te skonna tette ho, å så blinke ho å sa:

- Käre du, dä ä nock säkrest att vi setter här tess bussen går, för kômme vi in på dä däringa musée, så kanski di ville behôlle ôss där.

Lena på tôrpe

Från häftet "Ett tjög småbeter frå Kalsta bonn-distreckt".
Hoppaplôckade tå Lena på tôrpe.

Utgivet av NWT år 1934.

Anna Karlsson-Leibring född Graflund skrev under namnet Lena på tôrpe.

"Maja i Daln" kom aldrig hit till Värmlands museum

Mitt hem

Linnéa Svensson var född 1904 och bodde på gården Lövras som gett namn åt och ligger vid nuvarande Lövgatan. Hon skrev som 11-åring en skoluppsats under rubriken "Mitt hem". Den är här exakt återgiven.

"Mitt hem ligger i Skived vid Klarälven. Det är rödmålat, med en vitmålad veranda på. Nedanför stugan ha vi en trädgård i den växa äppelträd päronträd och skörsbärsträd samt några hallonbuskar vinbärsbuskar och krusbärsbuskar och några jordgubbstån morotter palsternackor och blommor. I trädgården står en lekerstuga, om sommaren brukar vi vara i den och leka. Ibland brukar vi gå till älven och bada. Nere vid älvstranden är det vackert. Där växa det busskar och träd. När vi äro nere vid älven ock badar brukar vi gå efter älvstranden ock plåcka smulltron. I älven går det många båtar sosom lastbåtar, ångbåtar ock motorbåtar. När vintern kommer ock älven blir frusen är vi ute ock åker skriskor ock i backarna åka vi kälke."

Linnéa skrev också en kort uppsats om skolgården.

"Vår skolgård är ganska stor. Den är omjiven av ett staket. Den har formen av en oregelbunden firsiding. På densamme finnas tre byggnader: dels det nya skolhuset dels det gamla samt uthuset. Vi ha även en rymlig lekplan. Den är väl grusad."

Nedtecknat av Linnéas barnbarn Annika Jonasson.

Linnéa med dottern Märta

Dopnamn i Grava och Forshaga 1690 till 1890

För den som släktforskar kommer ofta ett tillfälle då man undrar: Varför hette alla likadant på 1700-talet? Och varför kommer det så många nya namn senare? Här ska jag följa vad barn i Grava socken (dit ju Skiveds- och Forshagatrakten hörde till 1919) döptes till från 1600-talets slut till 1800-talets slut.

Tack vare vår kyrkobokföring har vi goda möjligheter att både släktforska och följa förändringar i namngivning och namnskick. I de flesta socknar började kyrkböckerna föras 1688 efter att en ny kyrkolag trätt i kraft. Så är också fallet i Grava. I dopboken skulle alla döpta barn registreras, ja, även dödfödda. Det var viktigt att dopet skedde tidigt så att de späda barnen, om de dog, skulle hamna i himlen. Under åren 1690 till 1694 registrerades 147 barn med namn i Grava sockens dopbok. Till det kommer ett antal dop där barnets namn inte skrivits in utan det bara noterats att t.ex. ”Per Månssons barn i Grossbol döptes.” Mammans namn nämns inte under den här tidiga perioden – om inte barnet var född utom äktenskapet.

Vad hette så barnen vid 1600-talets slut? De vanligaste flicknamnen var Kirstin, Anna och Karin, alltså svenska former av helgonnamn. Några gamla nordiska namn som överlevt medeltiden var Ingeborg, Ingrid och Rangela. Pojkarna döptes till Anders, olika former av Johan (Joan, Joen, Jon) och Olof. Också Lars, Måns, Nils och Sven finns. Det användes fler olika pojknamn än flicknamn vid den här tiden; 27 pojknamn mot bara 15 flicknamn. Inga barn i Grava socken fick fler än ett förnamn. Namnen presenteras i tabellerna här.

Namn	Antal
Anna	8
Annika	4
Britta	3
Ellika	2
Elin	5
Ingeborg	6
Ingrid	5
Karin	8
Kirstin	10
Malin	2
Margeta	2
Maria	5
Marit	3
Rangela	4
Sara	1

Flickor födda 1690–94 i Grava socken

Hembygds -nytt

Namn	Antal
Anders	10
Biör	1
Bryngel	2
Christopher	2
Engebrett	1
Erik	2
Erland	1
Håkan	1
Jean	1
Joan	4
Joen	8
Johan	2
Johannes	1
Jon	2
Jonas	3
Jordan	1
Jöns	1
Lars	4
Mates	1
Måns	4
Nils	5
Oluff	9
Per	6
Petter	1
Påhl	1
Swen	4
Östen	2

Pojkar födda 1690–94 i Grava socken

Att så få namn användes beror på det då mycket vanliga bruket att uppkalla barnen efter någon ur släkten. Äldste sonen fick ofta farfars namn, näst äldste morfars osv. Namnen återanvändes också så att om ett äldre barn dog kunde ett senare fött barn i syskonskaran få det namnet. Det är svårare att följa flickornas namn bakåt, men på motsvarande sätt kunde äldsta dottern få mormors namn och näst äldsta farmors. Inom vissa familjer fick äldsta sonen istället pappans namn, vilket kunde leda till långa släktrader av samma namn. Prästen kunde också ha synpunkter på vilket namn som valdes. Det var inte ovanligt att ”ogudaktiga” namn och även katolska namn avlogs under 1600-talet.

Går vi fram 50 år i tiden, 1740–44, ser vi att nymodigheten från de högre samhällsskikten att ge barn fler än ett namn har nått också Grava. Två flickor och en pojke ges två namn var. Fäderna är två militärer och en länsman, och barnen heter Elsa Johanna, Cajsa Lisa respektive Jockum Fredrik. De vanligaste namnen för flickor är

Hembygds -nytt

Britta, Margeta, Annika och Stina. Pojkarna får oftast heta Anders, Lars, Jonas, Per och Sven. Det är fortfarande vanligt med uppkallelse, och även om förrådet av använda namn har ökat en smula har inga direkt nya namn kommit in. Mödrarnas namn anges fortfarande inte, men med en ny präst 1745 börjar de föras in.

På 1790-talet har det börjat hända saker. Fler flicknamn än pojknamn används. Hela tio flickor och en pojke får två dopnamn vardera under åren 1790–92. Pojken är son till inspektör Noack Tillman i Bon och får namnen Noack Magnus, alltså uppkallelse efter pappan plus ett annat namn. De tio flickorna kommer från familjer med officerare, präster och länsmän. De kungliga namnen Lovisa, Magdalena och Ulrica används i olika kombinationer. En bonddotter från Färjestad döps dock till Britta Greta. Två namn visar sig vara extra populära bland flickorna som bara får ett namn, nämligen Cajsa och Maria. Över hälften av de födda flickorna får ett av dessa namn, som också är vanliga i dubbelnamnen. Bland pojkarna är namnet Anders klart vanligast, följt av Jonas, Lars och Olof.

Utvecklingen mot att fler barn ges två namn och att namn inte bara hämtas från släkten fortsätter, och 1840 finner vi flera nya namn. Vi märker också att det börjar komma industrier till socknen, särskilt till Forshaga, och att trafiken på älven blir viktigare. Sågare och båtsmän nämns som fäder. De här faktorerna medför att det har blivit en viss inflyttning, något som brukar påverka namnskicket så att flera kommer till användning. I takt med att kyrkans makt försvagas och att mer demokratiska krafter börjar synas påverkas också namnbruket. Det blir en större frihet att välja namn för sitt barn och kanske också att testa nya namn.

Bland flickorna som döptes 1840–41 får drygt hälften två namn vardera. De kommer från alla olika samhällsskikt och det är både traditionella namn och nyare namn som ges. De vanligaste namnkombinationerna är Maja Cajsa och Stina Cajsa, men också namn som Anna Lovisa och Britta Christina finns. Anna, Britta och Cajsa är de namn som ingår i flest namnkombinationer. Utifrån dopboken kan vi tyvärr inte veta om båda namnen eller bara det ena var tilltalsnamn. I flera fall är ett av namnen detsamma som moderns namn. För flickor med bara ett namn är Cajsa, Sophia, Christina och Lovisa vanligast. Några nya namn är Augusta, Ida, Johanna och Mathilda.

Pojkarna namnges mer som tidigare. Det är bara en tredjedel av dem som får två namn, och det är fortfarande vanligt att samma namn som far eller farfar/morfar ges. I Skived döps t.ex. Johan, son till Johannes Jonsson, och Axel Fredriks far i Löved heter Axel Jonsson. De vanligaste namnkombinationerna är Lars Gustaf och Lars Magnus. De vanligaste namnen är Nils, Anders och Johannes. Några nyheter sedan 1790 är August, Emil och Leonard. Ett mycket ovanligt namn är Cyprianus, ett namn som en pojke i Södra Hertzöga döps till. Var kommer det ifrån? Jo, den lille pojken är född den 26 september och då var namnsdagen i den gamla kalendern vikt åt just Cyprianus. (Vid almanacksreformen 1901 byttes det ut mot Enar genom en ordlek kring träden cypress och en.)

Befolkningen i Grava, och särskilt Forshagadelen, växer kraftigt under 1800-talets senare hälft och vid mitt sista stopp, 1890-talet, räcker det med att undersöka ett år för att få ungefär lika många döpta barn som det krävdes fem år för på 1740-talet. Mycket har hänt under de 50 åren, både i socknen och i samhället i stort. Forshaga har blivit en industriort dit många har flyttat in. Klarafors uppges som hemvist för rätt många familjer i dopboken. Som en motvikt har också många unga människor rest till USA, en

Hembygds -nytt

del bara för en kortare tid, andra för att utvandra helt. Stora samhällsförändringar är att ståndssamhället har upphört, den allmänna folkskolan har införts, arbetar- och frikyrkorörelserna börjar bli starka. Alla dessa faktorer påverkar namnbruk och namngivning. Med läskunnigheten sprids nya namn, fler samhällsklasser kommer i kontakt med varandra, och gamla traditioner bryts då människor flyttar omkring. Återvändande emigranter har okända namn med sig och den absoluta respekten för överheten naggas i kanten.

Bland flickorna ser vi fortfarande en större namnrikedom och variation än bland pojkarna. 64 namn används totalt detta år. Nästan tre fjärdedelar av flickorna får två namn, och fyra flickor får till och med tre namn var. Inga namnkombinationer hos flickorna har fler än två bärare, men namnen i första ledet kombineras med många olika namn. Anna finns med elva olika andranamn där Anna Kristina och Anna Viktoria har två bärare var. Populära förleder är även Alma, Emma, Ester och Olga. Det sista namnet, en rysk form av Helga, slog igenom i Sverige efter att ryska romaner började läsas. Andra nyare namn är Hildur och Gunhild, populära genom återupptäckten av de gamla vikingatida namnen. Fritiofs saga av Esaias Tegnér spelade en stor roll där. Också de engelskinspirerade Jenny och Nelly finns.

Tvånamnsskicket har slagit igenom bland pojkarna där 70 % får två namn. Den absolut vanligaste förleden är Karl som kombineras med elva olika namn. De kungliga Karl Gustaf och Karl Johan är vanligast. Också Johan och Oskar ges till många pojkar. De gamla toppnamnen Nils, Sven och Anders är inte alls populära längre. Många nyare namn finns bland de 61 som ges detta år: Fridolf, Fritiof, Hilmer, Melker och Ture är några.

Namngivningen av barn i Grava-Forshaga gick från fasta ramar och ett mycket begränsat namnförråd på 1700-talet till att många olika namn användes och kombinerades i alla sociala miljöer. Detta är inget unikt, utan samma utveckling syns i de flesta delarna av Sverige. Städerna har legat före i att sprida nya namn men från 1800-talets mitt sker också spridningen från bruksorter och nybyggarsamhällen. Några särskilda värmländska drag är svårare att hitta i förnamnen. Dock kan namnen Bryngel, Segol och Rangela (från de första perioderna) avslöja att vi rör oss i gränslandet mot Norge. Det värmländska syns lättare i de släktnamn som också börjar bli vanliga på 1800-talet – men det är en annan historia.

Katharina Leibring

Källor:

Riksarkivets webbplats: Dopböcker för Grava socken 1690–94, 1740–44, 1790–92, 1840–41, 1890 (sok.riksarkivet.se/digitala-forskarsalen)

Brylla, Eva: Förnamn i Sverige. Kortfattat namnlexikon. Stockholm: Liber, 2004.

Leibring, Katharina: Förnamnsskicket i Norra Råda och Gustav Adolf 1730–1837. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 24 (2006).

Sandin, G.M.: Grava och Forshaga. Kulturhistoriska anteckningar. Forshaga, 1930.

Gäddfiske i Smårissjön

Signerat Tommy Svensson

Smårissjön sensommaren 1971. Enligt huggtabellen i "Napp och Nytt" skulle det vara "Bra fiske" denna dag som vi var ute. Det blåste en lätt pålandsvind på tre sekundmeter. Då vet man att Gammelgäddan lurar i vassen. Men flera aspekter stämde också in. Ett luftryck på 1 004,25 hektopascal, d.v.s. ett svagt lågtryck. Vattenståndet i Smårissjön denna dag var 8 cm över referensytan på sjökortet. PH-värdet låg på 6,7. Solen stod i väst -sydväst. Luftfuktigheten var 73 %. Jupiter befann sej i Väduren. Sågen på Deje-fors gick. Snorgärsen hade gått te. Jodå, för tusan.

Mera tillfälligheter som skulle göra fiskafänget lyckat. Saturnus befann sej i konjunktion med Neptunus. "De' kan svänga till" med Trio me Bumba låg femma på Svensktoppen. Den magnetiska Nordpolen befann sej för tillfället på 75,44 N och 99,06 W. Stellan Bengtsson hade vunnit VM i bordtennis i Nagoya. Slommen hade lekt färdigt. 326 år sedan freden i Brömsebro och nymånen var i tredje kvadranten. Med andra ord, perfekta förutsättningar för ett riktigt storfiske.

Men först några ord om Gammelgäddan (*Esox lucius Anticus*). 1971 hette den Hilbert, den tog över reviret i Smårissjön efter Gammelgäddan Krydolf som var en legendar under hela 50 och 60-talet. Krydolf var i sin tur släkt i rakt nedstigande led med Gammelgäddornas Gammelgädda, Napoleon. Den var så stor att när den av misstag kom in i Kvarntorpsån så kunde den inte vända utan den fick backa tillbaka. Då ä grejsaker dä.

Det sägs att det var den gamle stofiskaren August på Brôtera, även kallad "Dyng-Johan" (värmländska för Don Juan), som blev utsedd att fånga Napoleon. En gång hade August tappat löständerna i sjön och för att få upp dom igen så agnade han med korv, och minsann, högg inte löständerna på kôrvbiten? Jovisst gjorde dom det.

Men tillbaka till Napoleon. Husbonden på Brôtera visste att den här gäddan tar man inte med en vanlig krok och mask. Inte ens om man agnar med de värmländska dagmaskarna, dom som gör fula grimaser när dom ska locka till sej fisken för att sen ta ett riktigt nacksving på firren. En 20 kilos gädda har inte en chans, den sitter som i ett skruvstäd. Nej, här krävdes det lite rejälare grejer.

Jo då, han böjde till ett järnspett som han använde som krok. Band fast kroken i en rejäl stålvajer. I andra änden var vajern fastsatt i en lada, betet var en ring falukorv. Napoleon skulle tas på natten. Da'n därpå var ladan borta. Tänka sej, gäddan hade dragit ner ladan i sjön. Nu snackar vi Gammelgädda. Då förstod han att den här Gammelgäddan var minsann inte att leka med.

Nästa gång så tog han en ankarkätting istället för vajer och som krok hade man själva ankaret, lånat från Bylgia, en av de gamla bogserbåtarna på Klarälva, jodå. Kättingen hade han sprängt in och fäst i berget strax norr om Sjöänga. Han hade agnat med en gammal skavgalt från Risäterstorp. Jo men, 200-kilo gris, nu var det väl själva den om den inte skulle nappa. Jo då, den högg. Kampen stod väl i ett par månader men den här gången hade Napoleon mött sin överman, August på Brôtera alias Dyng-Johan.

Hembygds -nytt

När man sen fick upp Gammelgäddornas Gammelgädda på land så sjönk vattennivån i Smårissjön med en halvmeter (arkimedes princip, jo då). Ja, det är väl lika bra att ta i rejält när det gäller fiskehistorier. Det är väl ändå ingen som tror på en, även om man säger att, jodå, en gång fick jag en Öring på 1,2 kilo.

Men tillbaka till Smårissjön anno 1971. Polare Tommy och jag hade lånat en roddbåt för att ro ut till vassruggen för att fånga Hilbert, d.v.s. 23 kilo Gammelgädda. Draget var den legendariska Mörrumspinnaren. Vi provade även dom andra klassiska fiskedragen, Atom, ABU-Reflex, Droppen, Toby, Lillöringen och wobblern Hi-Lo. Vi trodde stenhårt på ABU:s slogan "*Dom största och längsta med grejer från Svängsta*".

Men Hilbert var klok denna dag och var inte alls på hugget. "Dä ä väl därför di blir Gammelgädder". Inte en abborre, inte en mört, inte ens en pankaville fastna på kroken. "Denna dagen inte ett liv", för att citera Melker på Saltkråkan. Efter någon timme på sjön så tyckte vi att - Nä, nu ger vi upp.

Vi rodde tillbaka mot bryggan. Provade några kast och, jodå NAPP. Nu satt Hilbert på kroken. Å nej då, inte alls. Ett riktigt bottennapp i kolossalformat som jag t.o.m. fick Stora Bronsmärket för. En stock hade huggit på wobblern. Stocken var i hundrakilosklassen. En riktig bjässe som kämpade rejält. Den kunde man minsann inte ta med håv. Rullen trasslade sej i samma ögonblick. Femtio meter rev som såg ut som ett skatbo. I ett försök att rädda wobblern tänkte jag att jag grejar bottennappet bättre från land än från en ranglig båt. En fot på bryggan och en fot i båten. Det är så man fixar till en riktig klassiker.

Sakta glider båten ut från bryggan. Spagaten är ett faktum. Det kallas för Tyska hoppet när man faller med ryggen före. Stilpoängen tror jag hamnade på 5,2. Kände Smårissjöns kalla vatten forsa ner i mina lungor. En rejäl kallsup. Vattnet nådde upp till bröstet då jag stod på botten och försökte se hård ut i min jeansjacka. Polaren Tommy skrattade så han kinkade. Man såg ut som en dränkt katt och jag försökte få fram att båten var ju alldeles för kort och bryggan var ju för dåligt fastsatt... Några dåliga bortförklaringar, man ville ju inte erkänna att man burit sej klumpigt åt. Samtidigt så förstod jag inte Tommy, så roligt var det väl inte, jag var ju sjöblöt.

Vad Gammelgäddan i Smårissjön heter idag har jag inte en aning om. Mitt fiskeintresse tog slut denna augustidag för snart 42 år sedan...

Berättar Tommy Svensson

Julneka

Härömsistens va dä trösking på Storänga å alle hade brättôm så när sôm gamle Johannis. Han satt på en stabbe å såg millankolisk ut. Dä va förste gangen han inte hjärte te å tröske här, sen han va en litten pöjke å dä ä länge sen, dä. Men i da, når di skulle börje, sa Anners, sôm hans:

- Nu ä dä inte vart, att Ni ä mä ve tröskinga, men ôm Ni vill ta bort dä, sôm ä kvar ätter julneka bå i träre å på backen, ä Ni bra.

Dä gjole Johannis, fast han darre litte mer än vanlit på hanna, töckte han sjöl. Senna satte han sej å lyssne på den lektriske motorn e stönn, å så kôm tankera in på gamle tier, da allt va anslessere än nu. Han hörde inte da motorn stane eller att kärera rope på`n, utta Anners feck gå äne inte`n å fråge va dä va vôle, ätter han inte följde mä in å drack kaffi.

- Jo, sa Johannis, - Ja ble settnas å grunne på, att dä ä nock mä mej sôm mä neka, ja ä för gammel å behöver kômme unna.

Da ble dä ille mä Anners, sôm har ett gött hjärte å rakt inte velle göre far sin lessen.

- Nä, käre far, sa han, - inte får Ni tänke token! Kôm mä in nu, ska Ni få höre på nôe anne!

Så följdes di ôt in i dä store köke, där alle tröskkärera satt ve kaffibole, å så sa Anners: - Ingen ha vôle mä å tröske så möe på denne gård sôm far, å ingen får kaffi förrn han ha fått. Han ha arbete mer än vi allihopa å den förnämste tå tröskkärera här i all si ti. Å nock vet Ni far att vi ä glae ju länger vi får vare tehopers.

Da såg Johannis äne löckli ut å sa: - Anners, du, disse ola gör mej mer gött än all firinga sôm va på 80-årsdan. Å ja menner, att den gamle, bôsie julneka, sôm ja knafft extimere te ta vara på, ble te större hugnan för mej än di dyreste prisänter. Dä va e välsigna nek.

Lena på tôrpe

Även detta från häftet "Ett tjög småbeter frå Kalsta bonn-distreckt"

"Trösking förr i tia"

Alla medlemmar är välkomna till medlemsmöte på Skifwegården

Vi hälsar er välkomna till medlemsmöte på Skifwegården tisdagen den 3 december kl 18:00. Föreningen bjuder på smörgås kaffe/te. Anmäl ditt deltagande senast fredag 29 november tel 054 873648 mellan 8-12 eller maila oss på hembygdforshaga@gmail.com

Årets julutställning "Hemvävt" behöver låna vävnader till utställningen

Ni som vill låna ut era vävda skatter till oss är välkomna att lämna in dem på Skifwegården under vecka 46 måndag till fredag 8-14 eller ta kontakt med Sara 070-226 79 34 eller Inga 070-362 69 55.

